

Bakom slöjan

En studie av identitetskonstruktion i den franska
slöjdiskursen

Johanna Jönsson

Abstract

It is the purpose of this essay to investigate how collective identities are being constructed in the French veil discourse. I use discourse analysis inspired by Torben Bech Dyrberg's theory on power and identities and Ulf Mörkenstams thesis on identity construction to analyse the material, which consists of ten official documents. My conclusion is that two collective identities – the Muslims and the Republic – are being constructed. The two identities are being constructed relationally and can therefore be seen as the effect of each other. By studying how chains of equivalence are being established in the discourse I show that the Muslims are constructed as non-French, anti-democratic, unequal, unwilling to integrate, living in suburbs and sectarian social settings and as a group that practises non-French traditions. The Republic is on the other hand constructed as an identity that is composed of democratic, modern, secular, enlightened French citizens who uphold important French values such as liberty, tolerance, equality, respect and human dignity. I further conclude that a social order, and a notion of the Republic as superior to the Muslims, is being constructed in the discourse.

Nyckelord: diskursanalys, identitet, Frankrike, slöja, Dyrberg
Antal tecken: 9998

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och problemformuleringar	1
1.2 Disposition	2
2 Teoretiskt ramverk	3
2.1 Språk och diskurs	3
2.2 Identitet och makt	4
3 Metod och material	7
3.1 Begreppsapparat	7
3.2 Analysverktyg	8
3.2.1 Problemformulering	8
3.2.2 Differentiering	9
3.2.3 Ekvivalenskedjor	10
3.3 Avgränsningar	11
3.4 Metodologiska utmaningar	12
4 Analys	13
4.1 Problemformulering	13
4.1.1 Lag 2004	13
4.1.2 Lag 2011	14
4.2 Differentiering: Muslimerna och Republiken	16
4.3 Ekvivalenskedjor	18
4.3.1 Nodalpunkt: Muslimerna	18
4.3.2 Nodalpunkt: Republiken	22
5 Diskussion och slutsatser	24
6 Avslutning	27
Referenser	28
Primärmaterial	28
Sekundärmaterial	29
Bilaga 1	31

1 Inledning

1989 blev tre unga muslimska flickor nekade att delta i lektioner i en skola i Parisförorten Creil. Anledningen var att de bar huvudduk, så kallad *hijab*. Incidenten fick enorm medial uppmärksamhet och initierade en debatt angående muslimska symboler och klädnader för kvinnor. Denna debatt har sedan dess fortlöpt och den muslimska slöjan – vilken form den är må ta – har kommit att bli ett omdebatterat ämne i ett flertal länder runt om i Europa (Joppke 2009: 1, 36-37). År 2004 införde Frankrike en lag som förbjuder religiösa symboler, såsom den muslimska huvudduken, i offentliga skolor och 2011 instiftades ett förbud mot heltäckande slöja på allmän plats. Mycket har sagts och skrivits om dessa lagar och om det så kallade ”slöjfenomenet”. Debatten har framförallt haft en normativ karaktär och lagarna har bland annat kritiserats för att diskriminera och stigmatisera den muslimska minoriteten (Lenard 2010: 309-311). Ett antal forskningsbidrag har syftat till att komparativt jämföra vilka åtgärder som implementeras och tillämpats mot slöjan i olika länder (se bl a Joppke 2009 och McGoldrick 2006). En del av forskningen på området tycks även fokusera på slöjans symbolvärde – det vill säga vad slöjan kan sägas representera – samt vilka skäl som finns till att bära slöja (se bl a Gaspard & Khorokshavar 1995). Mitt bidrag till ämnet är att i denna studie åskådliggöra vilka kollektiva identiteter som konstrueras i den franska offentliga slöjdiskursen. Detta gör jag genom tillämpning av en diskursanalys inspirerad av Torben Bech Dyrbergs (1997) teori om makt och identitet samt Ulf Mörkenstams (1999) avhandling om konstruktionen av en samisk identitet i den svenska samepolitiken. Materialet som utgör underlag för studien består av tio offentliga dokument och rapporter som publicerades i samband med instiftandet av de två franska lagarna 2004 och 2011.

1.1 Syfte och problemformuleringar

Studiens syfte är att blottlägga vilka kollektiva identiteter som konstrueras i den offentliga franska slöjdiskursen samt att undersöka hur dessa identiteter avgränsas och konstrueras som varandras motsatser genom att tillskrivas olika egenskaper.

Studiens frågeställningar lyder således:

- *Vilka kollektiva identiteter konstrueras i den franska slöjdiskursen?*
- *Hur skiljs de kollektiva identiteterna åt i diskursen och vilka karakteristika tillskrivs respektive identitet?*

Frågeställningarna har en beskrivande karaktär, men det skall betonas att studien har ett kritiskt syfte och önskar granska och blottlägga den föreställningsvärld som dominerar diskursen och som ligger till grund för politiken.

Jag menar att studien kan motiveras med hänvisning till att den har såväl utomvetenskaplig som inomvetenskaplig relevans. Studien är utomvetenskapligt relevant eftersom identitetskonstruktioner onekligen kan ha reella sociala implikationer för de personer som konstrueras att tillhöra en viss identitet. Detta då identitetskonstruktioner på grund av sin ömsesidigt inkluderande och exkluderande karaktär kan medföra att en social ordning och makthierarki etableras eller befästs. Kollektiva identiteter som konstrueras som avvikande riskerar exempelvis att marginaliseras och stigmatiseras. Vidare anser jag att studien är inomvetenskapligt relevant då den knyter an till befintliga teorier om identitetskonstruktion samt då den utgör ett bidrag till den vetenskapliga debatten om den franska slöjpolitiken och dess konsekvenser. På så vis lever studien även upp till det vetenskapliga kravet på kumulativitet (Teorell & Svensson 2007: 18-19).

1.2 Disposition

Uppsatsen inleds med en teoretisk diskussion. I kapitel 3 redogör jag vidare för de metodologiska utgångspunkter och reella analysverktyg som tillämpas. Kapitlet innehåller också en motivering till valet av material och vald avgränsning av diskursen samt en kortare problematisering av diskursanalysen som metod. I kapitel 4 presenteras analysen och resultaten av studien vilka i efterföljande kapitel sammanfattas och diskuteras. I uppsatsen avslutande del sammanfattas studiens mest centrala slutsatser.

2 Teoretiskt ramverk

I nedanstående text skall jag redogöra för det teoretiska ramverk som uppsatsen vilar på. Det skall poängteras att diskursanalysen är en metodologisk helhet som tillhandahåller forskaren såväl teoretiska som metodologiska verktyg (Phillips & Hardy 2002: 3). Enligt Jørgensen och Phillips består diskursanalysen av ett antal intimt sammanlänkade teoretiska och metodologiska aspekter; filosofiska ontologiska och epistemologiska antaganden om språkets funktion och vad som konstituerar verkligheten, teoretiska och metodologiska riktlinjer samt reella, tillämpbara metodologiska analysverktyg (Jørgensen & Phillips 2002: 3-4). Med insikt om denna, diskursanalysens enhetliga, natur har jag dock gjort ett medvetet val att dela upp teori och metod i två olika kapitel då jag anser att detta kan ha sina analytiska och pedagogiska poänger. I detta kapitel skall jag således redogöra för studiens basala teoretiska grund; jag inleder med en mer generell redogörelse för diskursanalysens teoretiska antagande om hur verklighetens konstrueras samt vilken funktion språket har i denna process för att sedermera diskutera synen på, de för studien centrala, fenomenen identitet och makt utifrån Torben Bech Dyrbergs teori¹. I metodkapitlet fördjupar jag vissa av de teoretiska resonemangen samt beskriver hur de tillämpas som analysverktyg.

2.1 Språk och diskurs

Första steget är att redogöra för vad en diskurs är och hur språket bidrar till diskursiva sociala konstruktioner. Enligt Bergström och Boréus (2005: 309) definierar Foucault en diskurs som ”*hela den praktik som frambringar en viss typ av yttranden*”. Jørgensen och Phillips (2002: 1) definierar i sin tur diskurser som ”*a particular way of talking about and understanding the world*”. Diskurser sätter ramarna för hur vi pratar om och förstår olika fenomen och de bidrar till att ”*produce a social reality that we experience as solid and real*” (Phillips & Hardy 2002: 1). Diskursanalysen har en klar socialkonstruktivistisk ansats och som framgår av de senare citaten är språket väsentligt i en diskurs; ty genom språket formas synen på verkligheten vilken befinner sig i ständig omvandling genom konstruktion och rekonstruktion. Det är – enligt diskursanalysens epistemologiskt subjektivistiska vetenskapsteoretiska position – följaktligen ej möjligt att nå objektiv kunskap om verkligheten så som den är, utan enbart så som vi uppfattar

¹ Valet att använda Dyrberg som teori och metod inspirerades av Ylva Thors kandidatuppsats ”Sverige är ett delat land’ – En analys av identitetskonstruktioner i Folkpartiet Liberalernas utanförskapsdiskurs” (2011)

den. Detta implicerar att språket ej är ett externt redskap som reflekterar en objektiv social verklighet utan tvärtom är en integrerad del som bidrar till att konstruera och forma verkligheten (Neumann 2003: 14, Jørgensen & Phillips 2002: 6-7, Laclau 1994: 1-3, Bergström & Boréus 2005: 305, Esaiasson et al. 2007: 239). Diskursanalysen som vetenskaplig metod har till syfte att *"map out the processes in which we struggle about the way in which the meaning of signs is to be fixed, and the processes by which some fixations of meaning become so conventionalised that we think of them as natural"* (Jørgensen & Phillips 2002: 32). Hur denna kartläggning av hur verkligheten diskursivt konstrueras går till i realiteten redovisas i kapitel 3.

2.2 Identitet och makt

Nästa steg är att redogöra för studiens syn på makt och identitet, vilken utgår från Torben Bech Dyrbergs teori från *"The Circular Structure of Power"*. Dyrberg hämtar tydlig inspiration från Laclau och Mouffe och idén om att *"everything is constructed as difference"* (Mouffe 2005: 21).

Det har ovan konstaterats att verkligheten är socialt konstruerad och att språket har en central funktion då det medverkar i konstruktionen och rekonstruktionen av sociala relationer och synen på verkligheten. Identitetskonstruktioner, det vill säga mer eller mindre cementerade föreställningar om existensen av kollektiva identiteter eller kollektiva gemenskaper, kan sägas vara en sådan social konstruktion som uppstår genom socialt samspel och interaktion. Identiteter är med andra ord imaginära konstruktioner men kan icke desto mindre uppfattas som en reell, objektiv verklighet; *"'identity' is not a thing, it is a short hand description for ways of talking about the self and the community"* (Billig 1995: 60). Dyrberg menar att identiteter är sociala formationer som skapas diskursivt genom vad han kallar *"the logics of difference and equivalence"* (Dyrberg 1997: 118-119). The logic of difference innebär att kollektiva identiteter definieras och avgränsas i relation till vad de *inte* är. Identitet är följaktligen en relationell företeelse; för att kunna säga något om vad som är 'franskt' (X) måste det ställas i relation till något icke-franskt, exempelvis 'tyskt' (Y) eller 'svenskt' (Z) (Dyrberg 1997: 118-119, Jørgensen & Phillips 2002: 43, jfr Neumann 2003: 53, Norval 1994: 120-121). Dyrberg drar det dock ytterligare ett steg och menar att identitet X inte bara konstrueras i relation till identitet Y eller identitet Z; det som skiljer – eller differentierar – X från Y utgör en väsentlig, inneboende del av X identitet (och vice versa). Detta implicerar att *"other social entities are 'present' in X as an 'absence', which is constitutive in that it determines X's identity by delimiting it from what it is not"* (Dyrberg 1997: 119). Detta innebär att identiteter aldrig kan vara "helt sig själva" då de alltid relaterar till och avgränsas från något annat. Dyrbergs differentieringslogik utvecklas vidare i avsnitt 3.2.2.

The logic of equivalence – hädan efter benämnd ekvivalering – är en med differentieringen synkron, sammanlänkad process. En så kallad ekvivalenskedja

uppstår mellan individer då de har identifierat sig med varandra och definieras som tillhörande samma grupp eller samma identitet (Dyrberg 1997: 120). Enligt differentierings- och ekvivalenslogiken behöver inte de entiteter som ekvivaleras och diskursivt konstrueras som en kollektiv identitet nödvändigtvis ha interna, lika karakteristiska som länkar dem till varandra. Identiteter är inte givna utan *"made up by the articulation of various elements which do not possess an internal coherence"* (Dyrberg 1997: 120-121, 137). De entiteter som ingår i en konstruerad kollektiv identitet länkas istället samman genom att de särskiljer sig från något externt, Y. Så menar Dyrberg bland annat sker i nationalistiska och rasistiska diskurser (Dyrberg 1997: 120-122). I en rasistisk diskurs ställs exempelvis 'det franska' – eller vilken kollektiv identitet det än må vara – i relation till det icke-franska och icke-fransmän såsom immigranter och flyktingar. Även då denna grupp är högst diversifierad och exempelvis kan ha olika etnisk, kulturell, religiös och geografisk bakgrund konstrueras de diskursivt som en grupp – vad vi kan kalla "De Andra". Dyrberg menar att *"the differences amongst these various peoples and cultures have been collapsed by establishing an equivalence between them: an image has been forged of them as intruders [and] troublemakers"* (Dyrberg 1997: 121). Det går i denna typ av diskurs att skönja en tydlig normativ dimension då den egna gruppen tillskrivs goda, önskvärda epitet i relation till "De Andra" vilka anses besitta icke önskvärda egenskaper som hotar den egna gruppen – den egna gruppen konstrueras således som *"the mirror image of what it excludes"* (Dyrberg 1997: 122). Detta implicerar att de differentierade kollektiva identiteterna *"can be seen as the effects of each other"* (Dyrberg 1997: 146).

Vad som kan konstateras är således att föreställda kollektiva gemenskaper såsom identiteter är såväl inkluderande som exkluderande och har förmågan att bidra till uppkomsten av en social ordning och en social hierarki då de institutionaliseras och reproduceras diskursivt. Det är enligt Dyrberg i dessa processer av inklusion och exklusion och socialt konstruerad gränsdragning som, vad han kallar, hegemoniska maktkamper uppstår och utspelar sig (Dyrberg 1997: 121, 128). Hegemoniska maktkamper innebär att olika diskurser kämpar om att fixera olika fenomen, såsom identiteters, betydelse. Hegemoni är således avsaknaden av kamp, då ett fenomenets betydelse har fastställts. Det skall dock sägas en sådan fullständig fixering ej kan ske eftersom identiteter, i likhet med andra sociala konstruktioner, har en relationell karaktär som hindrar dem från att "helt vara sig själva". Laclau och Mouffe (1995: 111) uttrycker det som att *"neither absolute fixity nor absolute non-fixity is possible"*. Enligt Dyrberg är den kollektiva identitet som intagit en hegemonisk position i en diskurs, det vill säga den identitet som konstruerar sig själv som "Vi" i relation till "De Andra", ofta något diffus och otydlig. Den förgivettagna kollektiva identiteten är inte lika tydlig som den grupp som genom differentiering exkluderas och de egenskaper som tillskrivs den hegemoniska identiteten är ofta något svårdefinierade då de vanligen handlar om normer och värden. Den hegemoniska identiteten kan betraktas som en färdigställd identitet i bemärkelsen att människor upplever den som något verkligt och självklart som faktiskt existerar (Dyrberg 1997: 147-149, 196).

En viktig poäng i Dyrberg teori är att makt inte kan förstås som något externt. Maktrelationer skapas inte mellan redan färdigställda konstruerade identiteter; tvärtom konstrueras maktförhållanden och sociala identiteter simultant och kan därmed sägas vara ömsesidigt betingade. Dyrberg uttrycker det som att makt har en cirkulär struktur (Dyrberg 1997: 7-9, 116-117, 130-133, Mouffe 2005: 21).

3 Metod och material

I nedanstående text skall jag redogöra för mina metodologiska vägval och ställningstaganden samt presentera materialet som utgör det empiriska underlaget för min analys. Jag inleder med att presentera diskursanalysens begreppsapparat för att vidare redogöra för de konkreta analysverktyg som studien tillämpar. Metoden som används är inspirerad av Torben Bech Dyrbergs teori samt Ulf Mörkenstams avhandling "Om 'Lapparnas Privilegier' – Föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997" vilken behandlar konstruktionen av en samisk identitet i den svenska samepolitiken. Såväl Dyrbergs teori som Mörkenstams studie hämtar inspiration från Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori, vilken framförallt utvecklades i det berömda verket "Hegemony and Socialist Strategy" (1985). Då Laclau och Mouffes diskursteori ej tillhandahåller så många reella analysverktyg har jag dock valt att ej använda den som metod. Deras influens blir likväl tydlig då det är deras begreppsapparat, vilken åskådliggör hur diskurser är konstruerade, som används av såväl Dyrberg som Mörkenstam. Jag inleder med att redogöra för denna begreppsapparat (Jørgensen & Phillips 2002: 24, jfr Dyrberg 1997: 126-128, Mörkenstam 1997: 58-60).

3.1 Begreppsapparat

Diskurser består enligt Laclau och Mouffe av ett antal olika beståndsdelar; varav de mest centrala för denna studie är nodalpunkter, element, moment samt flytande signifikanter. Moment är begrepp och tecken i en diskurs som har en fixerad, slutgiltig mening och som skänks betydelse genom sin relation till varandra. Element är omvänt tecken och begrepp som ännu ej har en fastställd, fixerad mening utan kan ha multipla tolkningsmöjligheter. Frihet, rättvisa och jämlikhet kan sägas utgöra exempel på sådana element vilkas betydelser knappast är entydiga (Laclau & Mouffe 1985: 105-107, Jørgensen & Phillips 2002: 26-27). Enligt Laclau och Mouffe strävar diskurser efter att omvandla "*elements into moments by reducing their polysemi to a fully fixed meaning*" (Jørgensen & Phillips 2002: 28). Det skall dock sägas att en sådan slutgiltig fixering i realiteten aldrig kan äga rum då moment alltså potentiellt kan tillskrivas olika mening och vara föremål för divergerande tolkningar i olika kulturella kontexter (Laclau & Mouffe 1985: 106-107, 113). Nodalpunkter är centrala eller privilegierade tecken i diskursen – som kan sägas utgöra diskursens kärna eller förankringspunkt – till

vilka moment knyts samman och skänks mening. Genom diskursiv läsning av ett material är det möjligt att rekonstruera så kallade ekvivalenskedjor² med vilkas hjälp det går att ringa in nodalpunkterna samt utröna vilka element som sammanlänkas med nodalpunkterna och varandra och skänks en specifik mening i en diskurs (Jørgensen & Phillips 2002: 26, Laclau & Mouffe 1985: 112-113, Mörkenstam 1999: 59). De kollektiva identiteter som konstrueras i den franska slöjdiskursen utgör nodalpunkterna i denna studie. Flytande signifikanter är slutligen *"signs that different discourses struggle to invest with meaning in their own particular way"* (Jørgensen & Phillips 2002: 28). Flytande signifikanter är med andra ord begrepp och termer som kan ha ett flertal konkurrerande betydelser. Då denna studie enbart studerar en specifik diskurs och ej inkluderar eventuella konkurrerande diskurser är flytande signifikanter dock ej relevant att studera. Fokus kommer istället ligga på nodalpunkterna i diskursen och hur de skänks mening genom att ekvivaleras vid olika moment i diskursen. Det skall emellertid poängteras att studiens nodalpunkter – de kollektiva identiteterna – i ett vidare perspektiv är att betrakta som flytande signifikanter. Detta på grund av identiteters kontingenta natur – det vill säga att de är möjliga men ej nödvändiga – vilken innebär att identiteterna mycket väl kan tillskrivas andra betydelser i konkurrerande diskurser (Jørgensen & Phillips 2002: 41, Dyrberg 1997: 117).

3.2 Analysverktyg

Nästa steg är att presentera och konkretisera de reella analysverktyg som används för att analysera materialet. Jag har utarbetat en trestegsmodell som är inspirerad av Torben Bech Dyrbergs teori om konstruktionen av kollektiva identiteter genom differentiering och ekvivalering samt de metodologiska verktygen problemformuleringar och ekvivalenskedjor som Ulf Mörkenstam tillämpar i sin avhandling. Analysens tre steg – problemformuleringar, differentiering samt ekvivalenskedjor – kan betraktas som komplementära och delvis överlappande.

3.2.1 Problemformulering

Det första analysverktyget som tillämpas för att studera materialet är hämtat från Ulf Mörkenstams avhandling om konstruktionen av den samiska identiteten i svensk samepolitik och benämns problemformulering. Jag använder analysverktyget med syfte att analysera hur problem konstruerats och formulerats i samband med de två lagar som är centrala i den franska slöjdiskursen. Mörkenstam (1999: 48) menar att problemformuleringar *"genom att kategorisera, särskilja och definiera, bidrar [...] till att konstituera kollektiva identiteter"*.

² Mörkenstam (1997: 59) väljer att kalla ekvivalenskedjorna för analogikedjor

Artikuleringen av ett visst problem kan således medverka till att förstärka föreställningar om gruppen. Då en förklaring av ett visst problem etableras och intar en hegemonisk position utträngs andra alternativa förklaringar. Om en viss förklaring eller tolkning ges företräde i den offentliga diskursen – exempelvis att bärandet av slöja är att betrakta som kvinnoförtryck – utträngs andra möjliga förklaringar såsom att det är ett av individen frivilligt, initierat val med syfte att avkräva respekt för sin kulturella och religiösa tillhörighet (Mörkenstam 1999: 57). Detta implicerar vidare att vissa föreställningar om muslimsk identitet konstrueras i den offentliga diskursen – i det anförda exemplet synes exempelvis föreställningen om en könsmaktsordning och den muslimska kvinnans subordinerade position i förhållande till den muslimska mannen konstrueras.

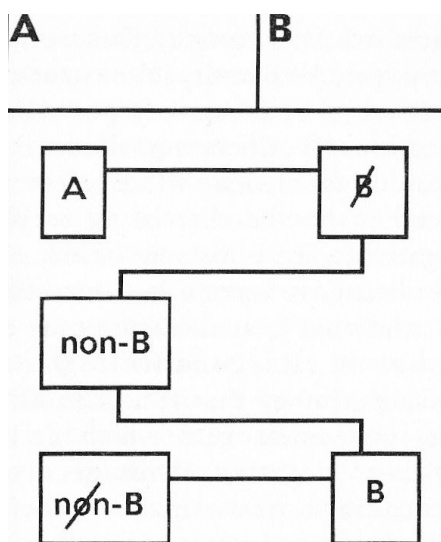
Genom att studera problemformuleringar tydliggörs *”att konkreta politiska åtgärder och föreställningar om gruppen ömsesidigt betingar varandra”* (Mörkenstam 1999: 57). Detta skulle kunna beskrivas som en cirkulär process; ty problem formuleras utifrån befintliga föreställningar och ger upphov till lagstiftning vilken i sin tur bidrar till att institutionalisera och legitimera existerande föreställningar. Problemformuleringar har därmed förmågan att skapa subjektpositioner; det vill säga *”identiteter på individnivå som står fix färdiga att tas i bruk”* (Neumann 2003: 158, Mörkenstam 1999: 57).

Jag vill också mena att analysverktyget problemformuleringar är ändamålsenligt då det ger läsaren en introducerande bakgrund och djupare insikt i diskursen. Det är således förtjänstfullt ur en metodologisk synpunkt då det gynnar och underlättar för den vetenskapliga intersubjektiviteten (Teorell & Svensson 2007: 54).

3.2.2 Differentiering

Det andra analysverktyget som tillämpas är differentiering vilket innebär att jag undersöker hur de kollektiva identiteterna som konstrueras i den offentliga slöjdiskursen avgränsas i förhållande till varandra. Det konstaterades i kapitel 2 att identiteter är relationella och att identitet X enbart kan förstås i relation till identitet Y samt att det som skiljer identitet X från Y utgör en del av Xs identitet. Identitet Y existerar således som en *”frånvaro”* i identitet X och de två konstruerade kollektiva identiteterna kan betraktas som effekten av varandra. Dyrberg utvecklar resonemanget då han hävdar att differentieringen och konstruktionen av kollektiva identiteter sker genom en negationsprocess där *”the position which negates and the position which is negated mutually subvert each other”* (Dyrberg 1997: 146-147). Figur 1 tydliggör hur denna negationsprocess går till.

Vad som sker i negationsprocessen är att identitet A negerar identitet B; vilket illustreras i övre delen av figuren med den horisontella linjen mellan A och B. Identitet B replikerar dock genom att konstruera identitet A som motsatsen till identitet B – identitet A blir således negationen av identitet B, det vill säga icke-B.

Figur 1. (Dyrberg 1997: 147)

Identitet A konstrueras därmed ej utifrån internt koherenta egenskaper utan utifrån vad identitet A *inte* är; med andra ord det som skiljer identitet A från identitet B. Dyrberg menar att identitet Bs konstruktion av identitet A som icke-B implicerar att icke-B konstrueras som det som blockerar identitet B från att helt vara sig själv; det vill säga "A becomes the symbolic representation, the metaphor, of B's impossibility of being what it is" (Dyrberg 1997: 137, 148). Genom att konstruera identitet A som icke-B kan identitet B dock slutligen konstruera sig själv som en "fullständig identitet" – som existerar utan att vara en negation av något annat – vilket illustreras av det vertikala skiftet från B till B.

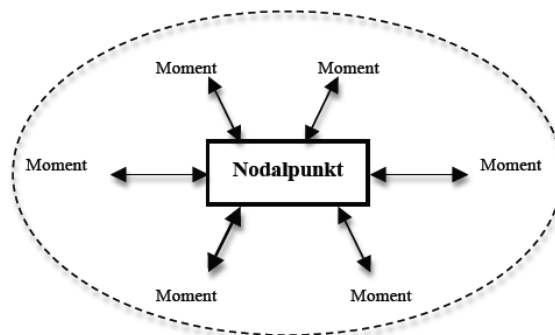
Att identiteten fixeras och betraktas som fullständig innebär att den tas för givet och betraktas som något naturligt eller verkligt. Identiteten blir således att betrakta som en hegemon identitet (Dyrberg 1997: 121-122, 148, 196). Det skall dock poängteras att den fullständiga identiteten B är en imaginär sådan. En kollektiv identitet kan aldrig vara given då den alltid "hotas" av "De Andra", det vill säga står i relation till andra föreställda kollektiva identiteter (Dyrberg 1997: 128, 196).

Analysverktyget differentiering används således med syfte att visa på hur de kollektiva identiteterna konstrueras och differentieras genom en process av negering.

3.2.3 Ekvivalenskedjor

Steg 3 i analysmodellen är att analysera vilka karakteristika som tillskrivs de kollektiva identiteterna i diskursen samt att undersöka hur dessa länkas samman i så kallade ekvivalenskedjor. De kollektiva identiteterna vilka differentieras från varandra utgör studiens nodalpunkter; det vill säga de språkliga element som är centrala i diskursen kring vilka andra termer och element ekvivaleras och skänks mening. Mörkenstam (1999: 59) menar att "sociala identiteter konstitueras genom hur verkligheten beskrivs och genom dessa identiteter upprätthålls och reproduceras sociala relationer". Vad analysverktyget ekvivalenskedjor gör är att ingående undersöka hur denna verklighet beskrivs och på vilket sätt identiteterna konstrueras. Genom att upprätta ekvivalenskedjor är det således möjligt att utröna vilka karakteristika som tillskrivs de kollektiva identiteterna samt att undersöka hur de skänks mening genom sitt ömsesidigt betingande förhållande till varandra i diskursen (Dyrberg 1997: 118-123, 137). Figuren nedan är utformad av mig med syfte att tydliggöra hur en ekvivalenskedja kan konstrueras. Figuren återanvänds i

analysen för att tydliggöra vilka moment som ekvivaleras vid nodalpunkten eller, annorlunda uttryckt, vilka karakteristika och egenskaper som tillskrivs de kollektiva identiteterna i den studerade slöjdiskursen. Nodalpunktens placering i en ruta i mitten betecknar dess centrala ställning i diskursen. Pilarna som går i båda riktningar mellan momenten och nodalpunkten symboliserar deras relationella förhållandet; det vill säga att momenten skänks mening genom att kopplas samman med nodalpunkten och vice versa (Mörkenstam 1999: 59). Momenten skänks även mening genom att ekvivaleras vid varandra, det vill säga ingå i samma ekvivalenskedja. Den streckade cirkeln betecknar diskursen. Att cirkeln är streckad och ej sluten är tänkt att symbolisera diskursens kontingenta natur och att konkurrerande diskurser kan konstruera ekvivalenskedjan på annat sätt.

Figur 2. (Utformad av författaren)

3.3 Avgränsningar

I en studie av detta slag är det vitalt att avgränsa diskursen i tiden samt att avgöra vilka texter som skall utgöra studiens underlag. Studien syftar, som konstaterats, till att studera den offentliga franska slöjdiskursen, det vill säga den diskurs som råder inom den offentliga, legislativa politiken. Jag har därmed valt att rikta fokus på de två förbud som intar centrala positioner i diskursen. Genom inläsning i ämnet framgår det vilka texter som är kanoniska; det vill säga vilka texter som är centrala inom diskursen och som ofta citeras och hänvisas till. Urvalet av de texter som utgör underlag för studiens analys baserar sig på ett strategiskt och pragmatiskt val där de texter som framträder som centrala fästpunkter för diskursen – så kallade monument – väljs ut (Neumann 2003: 49, 54). Materialet jag har valt består således av tio offentliga dokument som publicerats i samband med att de två lagarna 2004 och 2011 infördes. Dokumenten utgörs av två lagtexter, två cirkulär som publicerades efter att lagarna införts samt sex stycken rapporter varav två inkluderar delar av muntliga debatter som transkriberats.

3.4 Metodologiska utmaningar

Det är på sin plats att problematisera valet av metod och utreda de potentiella risker och utmaningar som valet att använda sig av diskursanalytisk metod implicerar. Kritik kan riktas mot diskursanalysen som metod då det synes problematiskt att uppnå det vetenskapliga kravet på intersubjektivitet eftersom forskaren är en del av den sociala verkligheten och därmed ej står utanför diskursen (Neumann 2003: 15). Den epistemologiska subjektivism som diskursanalysen företräder implicerar en tanke om att verkligheten ej kan studeras helt objektivt (Lundquist 1993: 68). Jag vill dock, i likhet med Bergström och Boréus, mena att intersubjektivitetsproblematiken kan minimeras genom att forskaren väl motiverar, förklarar samt redogör sina tolkningar och slutsatser; ty *”forskningsproblemet handlar inte om den enskilda forskarens egen upplevelse av en diskurs utan om fenomen som kan förstås intersubjektivt”* (Bergström & Boréus 2005: 352-353, jfr Marshall & Rossman 1999: 117). Min ambition är att uppnå så hög grad av transparens som möjligt och jag har till följd därav valt att införliva relevanta citat i presentationen av min analys, för att på så vis föra läsaren närmare det studerade materialet. Jag har gjort ett medvetet val att behålla citaten i originalspråk; detta för att ej riskera att något går förlorat i översättningen vilket skulle kunna riskera studiens reliabilitet (Teorell & Svenson 2007: 55-58). Samtliga blockcitats översätts dock till svenska och återfinns i bilaga 1 och presenteras i den ordning de förekommer i texten. De kortare citatens mening förmedlas genom tolkningar samt genom översättningar som presenteras inom hakparenteser i texten.

En potentiell risk med att genomföra en diskursanalys med syfte att blottlägga identitetskonstruktioner är att studien oavsiktligt bidrar till att cementera och legitimeras de föreställningarna och idéer som analyseras. Detta i synnerhet då studien fokuserar på föreställningar inom en specifik diskurs – i detta fall den franska offentliga slöjdiskursen – och ej inkluderar eventuella konkurrerande diskurser (Mörkenstam 1999: 64). Jag menar dock liksom Mörkenstam (1999: 64) att *”rekonstruktion av den föreställningsvärld som ligger till grund för politiken snarare ifrågasätter till synes förgivettagna sanningar än återskapar dem”*. Det skall således beaktas att studien har ett explicit kritiskt syfte. Det tjänar här även att poängtera att studien har sin utgångspunkt i teori som ej gör åtskillnad på diskursiva och icke-diskursiva fenomen och strukturer (Jørgensen & Phillips 2002: 61-62). Det är de diskursiva idéerna och deras konstruktion som studeras; uttalanden om idéernas sanningshalt eller om vad som är idé eller verklighet är därmed ej meningsfulla.

4 Analys

I nedanstående text skall jag presentera resultaten av min analys. Jag inleder med att analysera problemformuleringarna i samband med de två lagarna från 2004 och 2011 vilka jag menar är de mest centrala och framträdande monumenten i den franska slöjdiskursen. På så vis ges en inledande introduktion till den offentliga slöjdiskursen. Därefter presenterar jag hur de två konträra identiteterna differentieras och åtskiljs i diskursen för att slutligen rekonstruera ekvivalenskedjor med syfte att utröna vilka karakteristiska som tillskrivs respektive diskursivt konstruerade identitet.

4.1 Problemformulering

I nedanstående text skall jag redogöra för hur lagarna formulerats samt analysera problemformuleringarna med syfte att utforska vilka föreställningar som kan sägas ha gett upphov till och legitimerar besluten.

4.1.1 Lag 2004

I april 2004 infördes den i dagligt tal så kallade ”loi sur le foulard” [lagen om huvudduk, min översättning] vilken förbjuder påfallande religiösa symboler i skolor (Lag 2004-228). I en föregående rapport som publicerades av den så kallade Stasikommissionen³ fastslogs att den muslimska huvudduken, den judiska kippan samt stora kors är att betrakta som påfallande religiösa symboler till skillnad från diskreta symboler såsom små kors, Davidsstjärnor, små Koraner samt Fatimas hand (Stasi 2003: 58-59, se även Circulaire 2004-084). Trots den officiella problemformuleringens generella karaktär framgår det med tydlighet från de rapporter som föregick beslutet att lagen primärt riktar sig mot den muslimska huvudduken då huvudduken är det som står i centrum och de övriga religiösa symbolerna som lagen omfattar enbart nämns i förbigående (Assemblée Nationale 1275a: 49, jfr Weil 2004, Klausen 2005: 173-176, Mushaben 2009: 186-187).

³ Stasikommissionen – La Commission Stasi – fick sitt namn efter kommissionens ordförande Bernard Stasi och har ingen anknytning till den forna säkerhetstjänsten med samma namn

Den motivering som primärt lyfts fram i det studerade materialet och som anges för att legitimera beslutet är att bärandet av påfallande symboler, såsom den muslimska huvudduken, ej kan anses förenligt med den franska sekulariseringsprincipen *laïcité*⁴ som föreskriver total åtskillnad mellan stat och kyrka (se bl a Fillon 2004, Stasi 2003: 56-59). Vidare framgår det att lagen rättfärdigas och legitimeras med hänvisning till en diskursivt konstruerad föreställning om att huvudduken bärs på grund av ett oacceptabelt socialt tryck på minderåriga muslimska flickor; vilket primärt anses komma från den manliga omgivningen. Tolkningen och konstruktionen av huvudduken som en symbol för ett förtryck på flickor och kvinnor ges därmed företräde i diskursen (se bl a Stasi 2003: 46-47, 54, 57, Assemblée Nationale 1275b: 57-59, 55). Följande citat utgör ett exempel på hur konstruktionen sker (översättning återfinns i bilaga 1):

(1) La commission, après avoir entendu les positions des uns et des autres, estime qu'aujourd'hui la question n'est plus la liberté de conscience, mais l'ordre public. Le contexte a changé en quelques années. Les tensions et les affrontements dans les établissements autour de questions religieuses sont devenus trop fréquents. Le déroulement normal des enseignements ne peut plus être assuré. Des pressions s'exercent sur des jeunes filles mineurs, pour les contraindre à porter un signe religieux. L'environnement familial et social leur impose parfois des choix qui ne sont pas les leurs. La République ne peut rester sourde au cri de détresse de ces jeunes filles. L'espace scolaire doit rester pour elles un lieu de liberté et d'émancipation. (Stasi 2003: 58)

Ur citatet och det övriga materialets problemformuleringar går det vidare att utläsa att det anses åligga den franska Republikens att skydda dessa flickor från de hot och tryck som föreligger, vilka ej kan godtagas i den franska Republiken (se även Assemblée Nationale 1275a: 62). Vad som kan konstateras är således att olika subjektpositioner konstrueras diskursivt; å ena sidan den franska Republiken och å andra sidan de muslimska flickor som bär huvudduk. Problemformuleringen tillskriver även skuld; genom att peka ut huvudduken som en symbol för något oförenligt med den franska Republiken och med principen om *laïcité* skuldbeläggs inte bara de som utövar tvånget utan även de flickor som, vilket det bakomliggande skälet än må vara, bär huvudduk (jfr Mörkenstam 1999: 57). Vad som kan konstateras är således att huvudduken och de muslimer som förknippas med den konstrueras som något avvikande från det normala.

4.1.2 Lag 2011

Den 11 april 2011 trädde lag nummer 2010-1192 i kraft vilken förbjuder envar att bära klädsel som syftar till att dölja ansiktet och som omöjliggör identifikation på offentlig plats (Lag 2010-1192, Fillon 2012). Lagen föreskriver att ett brott skall

⁴ För en mer djuplodad redogörelse av principen om *laïcité* se bland annat Baubérot 2009

anses föreligga om de två kumulativa rekvisiten ”att bära en klädnad som döljer ansiktet” samt ”att befinna sig på offentlig plats” simultant uppfylles (Fillon 2011). Ett antal undantag beviljas dock; lagen omfattar ej klädsel som är föreskriven enligt lag (exempelvis hjälm för förare av tvåhjuliga motorfordon) eller klädsel som är nödvändig i yrkeslivet eller på grund av hälsoskäl (såsom arbetsklädsel för brandmän). Vidare är det tillåtet att täcka ansiktet om det görs i samband med utövande av sporter där ansiktsskydd är tillbörliga samt vid artistiska eller traditionella fester och högtider (Lag 2010-1192, Fillon 2011). I ett cirkulär som publicerades i samband med lagens ikraftträdande poängterades specifikt att heltäckande slöjor – *des voiles intégraux* – såsom burka och niqab faller under förbudet. Detta oavsett vilket syfte eller avsikt bäraren av plagget må ha (Fillon 2011). Det kan även i detta fall konstateras att lagen, trots sina relativt neutrala formuleringar, specifikt tycks rikta sig mot och drabba muslimska kvinnor som bär någon form av heltäckande klädesplagg (jfr Tissot 2011). Detta konstaterande ges ytterligare belägg då det i cirkuläret konstateras att det är av vikt att få den ”lilla minoritet” som lagen berör att respektera förbudet och avstå från denna praktik ”*qui heurte les valeurs de la République*” [strider mot Republikens värden, min översättning] (Fillon 2011).⁵ Då lagen riktar sig mot en specifik, religiöst homogen, grupp kan den således sägas utgöra en form av negativ sär rättighet (jmf Boréus 2006: 11).

Nästa steg är att utröna och bringa klarhet i den ”*föreställningsvärld som legitimerar en viss typ av handling*” (Mörkenstam 1999: 57); det vill säga undersöka vilka bakomliggande idéer och föreställningar som kan sägas ha gett upphov till lagen samt identifiera vilka föreställningar lagen i sin tur befäster och legitimerar.

(2) Se dissimuler le visage, c’est porter atteinte aux exigences minimales de la vie en société. Cela place en outre les personnes concernées dans une situation d’exclusion et d’infériorité incompatible avec les principes de liberté, d’égalité et de dignité humaine affirmés par la République française.

La République se vit à visage découvert. Parce qu’elle est fondée sur le rassemblement autour de valeurs communes et sur la construction d’un destin partagé, elle ne peut accepter les pratiques d’exclusion et de rejet, quels qu’en soient les prétextes ou les modalités (Fillon 2011)

Det framgår att handlingen att dölja sitt ansikte konstrueras som ett förfarande som är inkompatibelt med och strider mot de normer och värden som den franska Republiken värnar. Praktiken att dölja ansiktet konstrueras därmed som en abnorm handling vilken exkluderar personen i fråga från majoritetssamhället (se även Assemblée Nationale 2646: 5-6). Vidare framgår det av att studera problemformuleringarna att praktiken att bära slöja, om det sker frivilligt, konstrueras som ett medvetet avståndstagande från majoritetssamhället och ett

⁵ I media och dagligt tal hänvisas lagen vanlig till som ”le loi sur le voile intégral” [lagen om heltäckande slöja, min översättning]. Se bland annat Le Monde 2011:a och Le Monde 2011:b

tecken på att bäraren ej vill vara en del av Republiken (Fillon 2011). Det framgår även att den heltäckande slöjan konstrueras som en symbol för kvinnoförtryck och att den kan bäras på grund av tvång från omgivningen. Problemformuleringen och den föreställningsvärld som legitimerar lagen implicerar att såväl bärare av slöjan samt eventuella förtryckare skuldbeläggs och konstrueras som något som står utanför majoritetssamhället och den franska gemenskapen (Assemblée Nationale 2646: 7, 15, Assemblée Nationale 2648: 41-42).

Jag har nu presenterat en inledande introduktion till den franska slöjdiskursen genom att redogöra för de mest centrala momenten i denna; det vill säga lagarna 2004 och 2011 som reglerar bärande av muslimska symboler och klädnader för kvinnor. Det har visats att problemformuleringarna diskriminerar och exkluderar vissa föreställningar och tolkningar och favoriserar andra. Gemensamt för problemformuleringarna i samband med båda lagarna är att de skuldbelägger de muslimer som – direkt eller indirekt – förknippas med praktikerna vilka på så vis konstrueras som något som står utanför det franska majoritetssamhället. Det första steget i analysen har således fullbordats då det från problemformuleringarna kan konstateras att två grupper, eller kollektiva identiteter, diskursivt konstrueras i diskursen. Nästa steg är att mer djuplodat analysera hur de två identiteterna åtskiljs genom differentiering.

4.2 Differentiering: Muslimerna och Republiken

I detta avsnitt skall jag skildra hur de två kollektiva identiteterna konstrueras genom att avgränsas och skiljas åt i diskursen genom den logik som Dyrberg kallar differentiering. Å ena sidan synes det ske en – vad som kan beskrivas som geografisk – differentiering vilken har en tydlig rumslig dimension och å andra sidan en normativ sådan.

I det studerade materialet framkommer en geografisk gränsdragning. Två identiteter konstrueras där den muslimska minoritet som förknippas med praktiken att bära slöja eller huvudduk konstrueras som en grupp som, med få undantag, lever i vad som med ett samlingsnamn kan betecknas som socialt underprivilegierade områden. Olika beteckningar för dessa områden förekommer i det studerade materialet; men *la banlieue*, det vill säga förorten, refereras återkommande till. Andra frekventa beteckningar är *les quartiers en difficulté* eller *les quartiers difficile* [problemområden, min översättning], missgynnade miljöer samt ghettot (se bl a Assemblée Nationale 1275a: 52, 56, Assemblée Nationale 1275b: 42, 88). Praktiken att bära slöja eller huvudduk associeras också med de så kallade *zones d'éducation prioritaire* och *les zones urbaines sensibles* vilka är områden som karakteriseras av låg levnadsstandard, hög arbetslöshet, stor andel ungdomar som ej går ut skolan med fullständiga betyg samt stor andel personer och familjer med invandrarbakgrund. Dessa områden konstrueras i diskursen som otrygga och som socialt och ekonomiskt marginaliserade (se bl a Assemblée Nationale 1275a: 70). Områdenas låga status framkommer allra tydligast i ett citerat uttalande från en rektor för en högstadieskola i förorten som

beskriver skolan som en ”*poubelle sociale*” [social soptunna] (Assemblée Nationale 1275a: 69). I diskursen konstrueras också en bild av att nämnda områden är hårt drabbade av ”*communautarisme*”. Det finns ingen fullgod svensk motsvarighet till begreppet, men det framgår av diskursen att det betecknar etniskt, kulturellt eller religiöst homogena klanliknande grupperingar som medvetet distanserar sig från majoritetssamhället och ej vill integreras eller assimileras; i detta fall närmare bestämt religiösa islamistiska rörelser (Assemblée Nationale 1275a: 66-69). Den tydligaste gemensamma nämnaren för den kollektiva identiteten som differentieras geografiskt är att dess medlemmar är praktiserande muslimer; jag väljer således att hädanefter beteckna den kollektiva identiteten Muslimerna. Det skall dock poängteras att icke-praktiserande muslimer ej inkluderas i denna. Att vara muslim är således inte tillräckligt för att inkategoriseras i identiteten (se bl a Assemblée Nationale 1275b: 26-27).

Muslimerna differentieras i relation till vad som löst och något diffust skulle kunna definieras som det övriga samhället eller majoritetssamhället. Den gemensamma nämnaren för denna konstruerade kollektiva identitet synes vara *la République*, det vill säga den franska Republiken vilken representerar alla de franska medborgare som respekterar och efterlever de värden och normer som Republiken stipulerar som önskvärda (detta resonemang utvecklas i avsnitt 4.3.2). I diskursen konstrueras denna identitet som motsatsen eller antitesen till den diskursivt avgränsade identiteten Muslimerna. Denna grupp differentieras ej geografiskt på det explicita sätt som Muslimerna gör; differentieringen sker istället implicit då det framgår att den kollektiva identiteten Republiken *inte* associeras med de socialt underprivilegierade områdena som Muslimerna konstrueras att tillhöra. Följande citat exemplifierar hur differentieringen sker i diskursen:

(3) Il y a évidemment plus de problèmes de voile dans certains collèges ou lycées professionnels de banlieue qu’au lycée Henri IV⁶ (Assemblée Nationale 1275b: 88).

(4) quand des élèves de Seine-Saint-Denis⁷ sont amenés à Paris, ils disent qu'ils vont chez les «Céfrans»⁸. Ils ne se sentent pas habiter en France (Assemblée Nationale 1275b: 82)

Det har således konstaterats att de kollektiva identiteterna som konstrueras i diskursen differentieras och avskiljs i rumsliga, materiella termer och en föreställning om att det finns ett ”Vi” – Republiken – som skiljer sig från ”De Andra” – Muslimerna – har etablerats. Det synes dock även ske en normativ differentiering; vad som skiljer Muslimerna från Republiken är inte bara deras sociala status och geografiska placering utan, kanske framförallt, vilka normer och värden de värnar om (se bl a Fillon 2011, Sénat 698: 5-7). Även här sker differentieringen relationellt ty identiteten Muslimerna konstrueras inte enbart

⁶ Gymnasieskolan Henri IV ligger i centrala Paris och är en av Frankrikes mest välrenommerade

⁷ Seine-Saint-Denis är ett departement nord-öst om centrala Paris som inkluderar ett antal förorter

⁸ les ”Céfrans” betyder fransmännen (les Français) på verlan, vilket är ett slags slang i vilket ordets stavelser kastas om (jmf Norstedts 2001: ”verlan”)

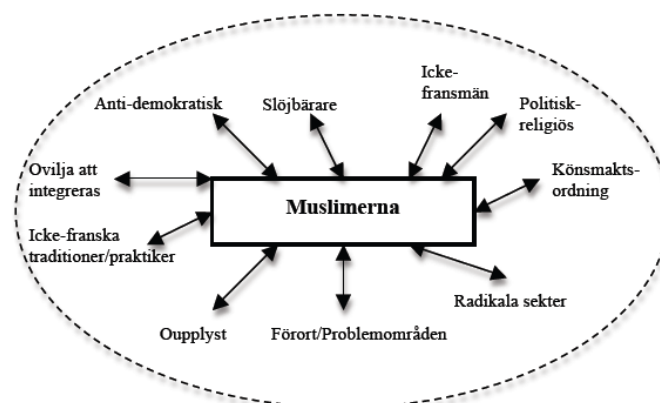
utifrån internt koherenta egenskaper utan i relation till Republiken. Muslimerna konstrueras därmed som antitesen eller motsatsen till Republiken. Republiken konstrueras som bärare av vissa normer och värden vilka Muslimerna konstrueras som ett hot mot. Detta sker genom att vissa karakteristika tillskrivs respektive identitet. Nästa steg är således att utröna hur detta sker genom upprättandet av ekvivalenskedjor.

4.3 Ekvivalenskedjor

I följande avsnitt redogör jag för hur de två konstruerade kollektiva identiteterna och tillika nodalpunkterna i den franska slöjdiskursen – Muslimerna och Republiken – tillskrivs mening genom att knyta till sig och fixera så kallade moment.

4.3.1 Nodalpunkt: Muslimerna

I centrum för diskursen står praktiken att bära slöja. Som konstaterats i analysen ovan så förknippas denna praktik i diskursen med praktiserande muslimer vilka differentieras från majoritetssamhället – Republiken – geografiskt och normativt. Jag menar således att den konstruerade kollektiva identiteten Muslimerna intar ställning som nodalpunkt i den franska slöjdiskursen. Genom att upprätta en ekvivalenskedja går det att mer precist ringa in vilka karakteristika som tillskrivs den konstruerade kollektiva identiteten samt förstå på vilket sätt olika element och begrepp tillskrivs mening genom att diskursivt kopplas samman och centreras runt nodalpunkten. Figur 4 åskådliggör hur ekvivalenskedjan är konstruerad.

Figur 3. (Utformad av författaren)

Det framgår mycket tydligt att praktiken att bära slöja eller huvudduk diskursivt konstrueras som en icke-fransk tradition som strider mot franska värden och normativa uppfattningar om rätt och fel. Den icke-franska praktiken och slöjbärarna ekvivaleras dock även vid andra muslimska praktiker och traditioner;

såsom att fira ramadan, att äta mat som är halal samt att låta sitt skägg växa (se bl a Assemblée Nationale 1275b: 36, 39, 54, 82, 100, Assemblée Nationale 1275a: 49, 52, 79).

Gemensamt för de praktiker som ekvivaleras vid varandra synes vara att de – i enlighet med Dyrbergs relationella differentieringslogik – konstrueras som ej förenliga med den franska kulturen, det vill säga som icke-franska och omoderna traditioner. Detta implicerar vidare att de som utövar dessa traditioner konstrueras som icke-fransmän; dock ej i bemärkelsen att de inte är franska medborgare. Jag menar att detta sker på två sätt i diskursen. Först och främst framgår det att praktikerna företrädesvis utövas av en population med invandrabakgrund. Även om det sällan sker några explicita uttalanden så sker konstruktionen implicit genom att praktikerna, som konstaterades i föregående kapitel, primärt förknippas med multietniska förorter och så kallade problemområden. Att bära slöja beskrivs även som en praktik som har uppstått på senare år i takt med ökad invandring från länder där Islam är största religion (se bl a Stasi 2003: 6-7, Assemblée Nationale 2646: 6, Fillon 2011, Assemblée Nationale 2648: 9-10). Vidare framgår det med tydlighet att dessa praktiker eller traditioner – primärt den att bära slöja eller huvudduk – anses strida mot de franska värden som utgör fundamentet för den franska Republiken (vilka dessa värden är preciseras närmre i kapitel 4.3.2). Utövandet av dessa hindrar dem därmed från att vara ”riktiga fransmän”; det vill säga del av Republiken. Följande citat visar hur de praktiker som ekvivaleras med Muslimerna konstrueras som ej förenliga med de franska värdena:

(5) Tolérer que des femmes circulent dans l'espace public le visage masqué, serait accepter une remise en cause intolérable de nos valeurs démocratiques et républicaines (Assemblée Nationale 2646: 5)

(6) Le voile est plus qu'un handicap, il ferme la voie de l'intégration sociale, c'est-à-dire la possibilité de devenir un citoyen français et exercer une fonction comme citoyen français (Assemblée Nationale 1275b: 36)

(7) La dissimulation du visage dans l'espace public: une négation des valeurs essentielles de la République (Sénat 698: 7)

(8) on apprend, qu'un certain nombre de jeunes garçons, pour de motifs religieux, se laissent pousser la barbe [...], il peut aussi devenir un élément de refus de l'intégration, de la laïcité et de la République (Assemblée Nationale 1275b: 54)

Genom differentieringslogiken konstrueras Muslimerna således relationellt som antitesen till dessa värden; det vill säga som anti-demokratiska och icke-franska.

Praktiken att bära slöja eller huvudduk konstrueras vidare som ett resultat av en könsmaktsordning inom den kollektiva identiteten Muslimerna där kvinnan intar en subordinerad ställning i förhållande till mannen. Detta tydliggörs då praktiken vid ett antal tillfällen nämns samtidigt som andra praktiker vilka utdöms som kvinnoförtryckande; såsom polygami, könsstympning, tvångsäktenskap och arrangerade äktenskap. Kvinnorna som bär slöja beskrivs även återkommande som offer vilka måste hjälpas; ”*Les femmes qui portent le voile intégral sont d'abord des victimes, que ce soit d'une idéologie ou d'une personne*” [Kvinnorna som bär heltäckande slöja är först och främst offer, om det så är för en ideologi

eller person, min översättning] (Assemblée Nationale 2648: 33, se även Stasi 2003: 46-47, 54, Assemblée Nationale 2648: 41-42, Assemblée Nationale 1275b: 55, Assemblée Nationale 2646: 15).

Det skall dock sägas att motivet till varför flickor och kvinnor väljer att bära slöja eller huvudduk synes vara något omtvistat i diskursen. Motivet kan således sägas vara ett element vars mening ännu ej har fixerats. Det framgår av det studerade materialet att det anses finnas två möjliga motiv; å ena sidan att kvinnan bär slöja på grund av tvång från sin omgivning och å andra sidan att kvinnan väljer att bära slöjan som protest mot vissa, vad som i diskursen framställs som västerländska eller franska värden (Assemblée Nationale 1275b: 47-49, Sénat 698: 9). Det poängteras dock att slöjan aldrig kan vara emanciperande för kvinnan, ty även om det inte föreligger ett direkt tvång så utgör slöjan en symbol för och är resultatet av ett historiskt och kulturellt derivat kvinnoförtryck: *"la dissimulation du visage est la marque d'un véritable 'apartheid sexuel' et le symbole de l'infériorisation des femmes"* [praktiken att dölja ansiktet är ett bevis på en verklig 'könsapartheid' och en symbol för kvinnans låga ställning, min översättning] (Assemblée Nationale 2646: 7). Jag menar därför att trots att motivet synes vara ett diskursivt element – det vill säga öppet för ett antal olika tolkningar – så är slöjan som symbol, dess symbolvärde, fixerat inom diskursen och därmed att betrakta som ett moment. Praktiken att bära slöja som kopplas samman med den kollektiva identiteten Muslimerna ekvivaleras på så vis vid en könsdimension. Det innebär att den kollektiva identiteten Muslimerna karakteriseras som en grupp med en snedvriden könsmaktsordning. Vidare kan det konstateras att även om kvinnans motiv att bära slöja kan divergera har båda diskursivt erkända motiv gemensamt att de exkluderar och differentierar utövarna från majoritetssamhället då de ej är kompatibla med Republiken. Är slöjan å ena sidan ett, av vad kvinnan tror, frivilligt val betraktas det som ett medvetet, självvalt avståndstagande och förnekande av Republikens värden (Fillon 2011). Bärs den omvänt på grund av ett direkt tvång så differentieras såväl den muslimska kvinnan i offerrollen som den muslimska mannen i förtryckarrollen från majoritetssamhället då ingen av dessa subjektpositioner inom den muslimska identiteten anses återfinnas eller vara acceptabla inom Republiken (Fillon 2004, Sénat 698: 5-6).

Praktiken att bära slöja kopplas även samman med extremism och radikalism och betraktas som ett utfall av fundamentalistiska islamistiska gruppers inflytande. Det har konstaterats att praktiken förknippas med förorter och en socialt marginaliserad population som till stor del består av invandrare. Dessa områden beskrivs, vilket konstaterades i kapitel 4.2, som drabbade av så kallad *"communautarisme"* (se bl a Stasi 2003: 45-48, Assemblée Nationale 1275b: 74-75, 77-83, 95 Sénat 698: 12). Praktiken att bära slöja och den kollektiva identiteten Muslimerna ekvivaleras på så vis vid radikala sekteristiska grupper:

(9) il faut être lucides: oui, des groupes extrémistes sont à l'œuvre dans notre pays pour tester la résistance de la République et pour pousser certains jeunes à rejeter la France et ses valeurs (Stasi 2003: 7)

(10) le phénomène du voile n'est rien d'autre que la conséquence du travail de prosélytisme des islamistes dans les quartiers, dans un contexte social très défavorisé (Assemblée Nationale 1275a: 80)

(11) Des mouvements sectaires sont à l'œuvre dans notre pays pour morceler l'espace public et tenter d'en faire un lieu de prosélytisme pour des idées rétrogrades (Assemblée Nationale 2646: 7)

(12) Le port du voile à l'école est un phénomène récent. Affirmé dans le monde musulman dans la décennie 1970 avec l'émergence de mouvements politico-religieux radicaux, il ne se manifeste en France qu'à partir de la fin des années 1980 (Stasi 2003: 57)

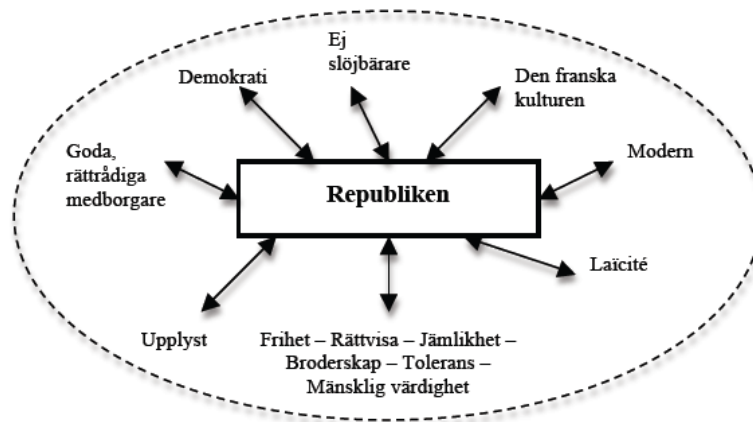
De sekteristiska rörelserna beskrivs som politisk-religiösa sådana vilka har ett tydligt mål; att underminera den franska Republiken och de demokratiska, liberala värdena (se även Assemblée Nationale 1275a: 66-69). Genom att ekvivaleras vid dessa extrema politisk-religiösa rörelser konstrueras praktiken att bära slöja – i likhet med de andra praktiker och traditioner som ovan angetts – som en handling, vilken inte enbart förnekar Republiken och dess värden, utan som ytterst är ett tecken på ovilja att integreras in i det franska majoritetssamhället. Detta menar jag implicerar att det konstrueras en diskursiv föreställning om att det ej är Republiken som exkluderar Muslimerna utan Muslimerna själva som väljer att ta avstånd från Republiken.

Vidare går det att utläsa att Muslimerna konstrueras som ett hot mot Republiken och dess värden. Vad som sker i diskursen är att en hel grupp skuldbeläggs; det vill säga inte enbart de fundamentalistiska islamisterna och sekterna som förmår människor att bära slöja och att förneka Republikens värden utan även de som faller offer för dessa grupper. Här framgår dock att den kollektiva identiteten ej är fixerad eller statisk, ty det tydliggörs att det är möjligt att få medlemmar av identiteten Muslimerna – primärt slöjbärarna – att förstå att deras beteende inte är förenligt med Republiken och de värden den omhuldar. Detta skall ske genom dialog med de berörda samt informationskampanjer som upplyser om att praktiken att bära slöja är att betrakta som ett avståndstagande från de republikanska värdena (se bl a Fillon 2004, Fillon 2011, Assemblée Nationale 2646: 23-24). Jag menar att detta bidrar till en konstruktion där Muslimerna framställs som oupplysta i relation till Republiken som framställs som en upplyst grupp med insikt om vad som är rätt och fel; det åligger den upplysta Republiken att få de oupplysta Muslimerna att förstå att deras beteende ej är ”rätt” eller ”gott” eller hör hemma i den franska Republiken.

Jag har nu åskådliggjort hur den kollektiva identiteten Muslimerna konstrueras genom att tillskrivas karakteristika vilka diskursivt ekvivaleras vid varandra. Nästa steg är att utröna hur den motsatta identiteten Republiken tillskrivs mening i diskursen.

4.3.2 Nodalpunkt: Republiken

Den motsatta kollektiva identiteten som konstrueras i den franska slöjdiskursen, och vilken Muslimerna differentieras från, sammanfattas som konstaterats bäst under beteckningen *la République*, Republiken. Republiken får sägas representera samhället i övrigt, eller majoritetsbefolkningen, och de egenskaper som tillskrivs medlemmarna av denna grupp tycks närmast forma föreställningen om den ideala medborgaren. Republiken refereras återkommande till i det analyserade materialet och de egenskaper och karakteristika som tillskrivs dess medlemmar hänvisas kontinuerligt till med syfte att legitimera de två förbuden. Nedanstående text och figur redogör för och sammanfattar hur den kollektiva identiteten och tillika nodalpunkten konstrueras i diskursen och vilka karakteristika som ekvivaleras vid den.

Figur 4. (Utformad av författaren)

På grund av identitetskonstruktionernas differentiella karaktär är den första egenskapen hos den kollektiva identiteten i själva verket en icke-egenskap; det vill säga något gruppmedlemmarna inte är. Medlemmarna av Republiken är *inte* slöjbärare. Det må tyckas vara ett tämligen okontroversiellt påstående, men det är ett centralt sådant eftersom slöjan, som tidigare konstaterats, tycks ha ett fixerat symbolvärde i diskursen – den konstrueras som en symbol för kvinnoförtryck – och skänks mening genom att ekvivaleras vid andra moment i diskursen. Att den kollektiva identiteten Republikens medlemmar är icke-slöjbärare får sägas vara något som framgår med tydlighet trots att det endast vid ett fåtal tillfällen är explicit formulerat, såsom i konstaterandet: "*La République se vit à visage découvert*" [ung. I Republiken täcker man inte sitt ansikte, min översättning] (Fillon 2011). Det framgår dock explicit att Republiken ekvivaleras vid ett antal normativa värden vilka Republikens medlemmar på så vis blir bärare av och företrädare för. Då Republiken uttalas, uttalas vanligen ett eller ett flertal av dessa värden, vilket nedanstående citat åskådliggör:

(13) La République française s'est construite autour de la laïcité. Tous les Etats démocratiques respectent la liberté de conscience et le principe de non-discrimination ; ils connaissent des formes diverses de distinction entre politique et religieux ou spirituel. Mais la France a érigé la laïcité au rang de valeur fondatrice. Celle-ci fait

aujourd'hui dans notre pays l'objet d'un large consensus : chacun s'en réclame (Stasi 2003: 9)

(14) Prenant appui sur les textes les plus fondamentaux de notre ordre juridique, cette résolution réaffirme l'attachement de la représentation nationale aux valeurs de dignité, de liberté, d'égalité et de fraternité et condamne la pratique du port du voile intégral comme contraire aux valeurs de la République. (Assemblée Nationale 2648: 12)

(15) L'école a pour mission de transmettre les valeurs de la République parmi lesquelles l'égalité de tous les êtres humains, l'égalité entre les hommes et les femmes et la liberté de chacun y compris dans le choix de son mode de vie (Fillon 2004)

De normer och värden som jag finner vara mest centrala i diskursen och som frekvent hänvisas till och ekvivaleras vid den kollektiva identiteten Republiken är frihet, jämlikhet, demokrati, tolerans, respekt och mänsklig värdighet, broderskap samt laïcité, det vill säga den franska principen om sekularisering. Dessa värden ekvivaleras vidare vid den gemensamma, historiskt betingade franska kulturen (se även Sénat 698: 5-6). Genom att ekvivaleras vid den kollektiva identiteten Republiken blir medlemmarna av denna bärare av dessa ”goda” och önskvärda värden. Detta implicerar vidare att Republiken konstrueras som en grupp som består av goda och rättrådiga medborgare. Republiken blir således det normala, eftersträvansvärda tillståndet och personer som avviker från eller ej lever upp till dessa egenskaper exkluderas och differentieras från gemenskapen. Här synes det emellertid finnas en diskrepans i hur identiteten konstrueras. Å ena sidan beskrivs den som värnande om tolerans och respekt för olikheter men å andra sidan framgår det explicit att praktiker som ej lever upp till de republikanska värdena – såsom att bära huvudduk i skolan eller heltäckande slöja på allmän plats – under inga omständigheter kan tolereras (se bl a Assemblée Nationale 2646: 5, Sénat 698: 5-7).

Genom differentieringslogiken menar jag vidare att Republiken konstrueras som modern och upplyst i relation till Muslimerna vilka, som konstaterats ovan, beskrivs som oupplysta och som utövare av omoderna och bakåtsträvande praktiker och traditioner. Även om dessa karakteristika ej artikuleras explicit menar jag att det framgår implicit. Republiken konstrueras exempelvis som upplyst då medlemmar av denna uppmanas att föra en dialog med de kvinnor som slöjförbudet berör med syfte att få dem att inse att slöjbärande är en praktik som strider mot och är oförenlig med Republikens värden (se bl a Fillon 2011, Assemblée Nationale 2646: 30).

Jag har nu visat hur två identiteter konstrueras och tillskrivs mening i diskursen. I nästa kapitel skall jag diskutera analysens resultat samt dra slutsatser utifrån dessa.

5 Diskussion och slutsatser

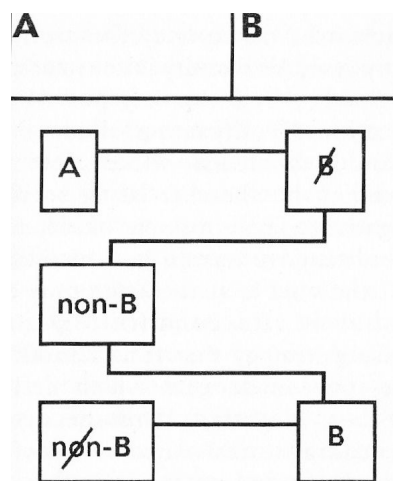
Det har i analysen konstaterats att två kollektiva identiteter konstrueras i den franska slöjdiskursen. De två identiteterna – Muslimerna och Republiken – avgränsas från varandra och tillskrivs olika karakteristika genom en sammanlänkad process av differentiering och ekvivalering. De karakteristika och egenskaper som tillskrivs respektive kollektiva identitet kan till följd av differentiering och negering i stor utsträckning ses som varandras motsatser (jmf Dyrberg 118-123, 146-149). Det konstaterades att det synes ske en geografisk avgränsning i diskursen, denna är dock något otydlig. Muslimerna karakteriseras som en grupp som primärt återfinns i förorter och andra socialt utsatta områden vilket ställs i relation till Republiken – det vill säga majoritetsbefolkningen eller de goda franska medborgarna. Republiken differentieras inte geografiskt på samma explicita sätt; Republiken får istället sägas representera alla de som ej passar in i den kollektiva identiteten Muslimerna och som uppfyller de övriga egenskaper som Republiken diskursivt stipuleras att representera.

Differentieringslogiken är dock tydligare då det gäller identiteternas normativa karakteristika. Republiken ekvivaleras vid goda värden såsom frihet, jämlikhet och demokrati vilka konstrueras som typiskt franska och inbäddade i den franska kulturen. Republiken konstrueras vidare som inkluderande och som en tolerant gemenskap där olikheter respekteras. Denna tolerans och respekt synes dock vara villkorad, ty det framgår med tydlighet att icke-toleranta praktiker som ej anses förenliga med Republiken omöjligt kan tolereras. Här åskådliggörs således en diskrepans då Republiken simultant konstrueras som inkluderande och exkluderande. Att bära huvudduk i skolan eller att bära heltäckande slöja är två sådana praktiker som ej anses förenliga med Republiken och som därmed ej kan tolereras. Dessa praktiker förknippas med den kollektiva identiteten Muslimerna.

Muslimerna konstrueras som en grupp som ständigt negerar och motverkar Republiken; Republiken är modern, demokratisk och sekulär – Muslimerna är anti-demokratiska och håller fast vid omoderna traditioner, Republiken kämpar för jämlikhet mellan män och kvinnor – inom Muslimerna befästs en könsmachtsordning där kvinnan är underordnad mannen, Republiken är inkluderande och vill skapa en samhällsgemenskap präglad av integration och ömsesidig respekt – Muslimerna är exkluderande och visar en ovilja att integreras och bli en del av gemenskapen. Denna differentiella logik medför att de kollektiva identiteterna ständigt konstrueras i relation till varandra och, som Dyrberg uttrycker det, kan ses som effekten av varandra (Dyrberg 1997: 146). Detta implicerar vidare att en föreställning konstrueras om att det ej är möjligt att vara *både* fransman – det vill säga del av Republiken – *och* någon form av praktiserande muslim, såsom slöjbärare. Det här är en viktig poäng, som jag skall återkomma till, då det befäster en social ordning.

Utifrån de upprättade ekvivalenskedjorna går det vidare att konstatera att de egenskaper som hänförs till Republiken är något mer diffusa än de som tillskrivs Muslimerna. Specifika praktiker knyts till Muslimerna och identiteten avgränsas geografiskt medan Republikens egenskaper snarare handlar om relativt vaga värden och normer vars explicita innebörd på intet sätt stipuleras i diskursen. Vilka som i själva verket kan kategoriseras in i gruppen förblir därmed något oklart. Det framgår med tydlighet att de som formar diskursen och på så vis medverkar till konstruktionen av identiteterna konstruerar sig själva som representanter för och del i Republiken. De människor som kategoriseras in i den konstruerade identiteten Muslimerna har däremot ej något inflytande över den offentliga diskursen. Detta leder till att det diskursivt skapas ett "Vi", det vill säga de rättrådiga franska medborgarna i Republiken, samt ett "De Andra", det vill säga de praktiserande muslimerna som inte bara inte utgör en del av Republiken utan som därtill utgör ett hot mot denne (jmf Dyrberg 1997: 121-122, 128). Jag menar att det ur detta är möjligt att dra slutsatsen att Republiken utgör *"the identity of the hegemonic bloc"* (Dyrberg 1997: 196), vilket innebär att Republiken är en identitet som har intagit en relativt fixerad position och tas för givet i diskursen.

För att tydliggöra resonemanget är det dags att återinföra Dyrbergs figur som presenterades i kapitel 3.2.2. Jag låter A symbolisera identiteten Muslimerna och B vara Republiken. Det har konstaterats att det är medlemmar av den kollektiva identiteten Republiken som tycks forma diskursen och att de som konstrueras som Muslimerna ej medverkar i denna konstruktion. Detta implicerar att det ej går att studera hur identiteterna konstrueras genom ömsesidig negering utan enbart hur konstruktionen sker ensidigt från Republiken. Det går således ej att undersöka

Figur 5. (Dyrberg 1997: 147)

huruvida Muslimerna (A) faktiskt negerar Republiken (B) i det första steget. Vad som dock framgår är att Republiken konstruerar bilden av att Muslimerna negerar Republiken genom att förneka och försöka motarbeta Republikens värden. Detta leder i nästa steg till att Republiken (B) konstruerar Muslimerna som motsatsen eller antitesen till sig själva; icke-Republiken (non-B). Detta sker som konstaterades ovan genom differentiering och ekvivalering; Republiken är demokratisk, modern, sekulär och så vidare – identiteten Muslimerna är anti-demokratisk, omodern, politisk-religiös och så vidare. Muslimerna konstrueras på detta vis som "De Andra" som inte kan vara en del av Republiken. Genom denna externalisering av "De Andra" kan Republiken slutligen konstrueras sig själv som en färdigställd identitet, "Vi" (B). Det som sker är med Dyrbergs språkbruk att "Vi", det vill säga Republiken, "recognize ourselves through this exclusion where we recognize what we were all

along” (Dyrberg 1997: 122). Det tycks således som om den kollektiva identiteten Republiken har fixerats i diskursen och därmed kommit att tas för givet och betraktas som något verkligt som faktiskt existerar.

Då det gäller den kollektiva identiteten Muslimerna är det dock något oklart huruvida den fixerats eller ej. Det framgår, som konstaterades i analysen, att gruppen konstrueras mer precist än Republiken men även att det är möjligt att ta ”sig ur identiteten” genom att bli upplyst och förkasta de värden och praktiker som ekvivaleras vid denna och istället bejaka Republikens värden och på så vis bli en del av den republikanska gemenskapen. Detta innebär att gränsen mellan Republiken och Muslimerna, Vi och Dem, är något otydlig och diffus och att de inbördes positionerna ej är låsta.

Vad innebär då denna diskursiva identitetskonstruktion och vad får de föreställda identiteterna för implikationer? Det konstaterades i kapitel 2.2 att identitetskonstruktioner och maktförhållande skapas simultant och ömsesidigt betingar varandra samt att det är i diskursiva processer av exklusion och inklusion som relationella maktpositioner etableras. Vad som sker i diskursen, förutom att föreställningen om existensen av två åtskilda identiteter etableras, är således att en social ordning konstrueras där en grupp, Muslimerna, utpekas som annorlunda och underlägsna majoritetssamhället (jfr Dyrberg 1997: 121-122, 128-133). Det skall dock sägas att det är problematiskt att uttala sig om huruvida denna sociala ordning har fixerats och upplevs som något reellt och verkligt i ett bredare perspektiv. Detta då studien enbart har fokuserat på en specifik diskurs och ej inkluderat eventuella konkurrerande diskurser. Identiteter är som konstaterats kontingenta – det vill säga möjliga men inte nödvändiga – och alternativa föreställningar är därmed möjliga (jfr Jørgensen & Phillips 2002: 41). Med hjälp av analysverktyget problemformulering tydliggjordes dock att föreställningarna har institutionaliserats genom lagstiftning och att problemformuleringarna i sådan lagstiftning tillskriver skuld. Jag menar således att det kan hållas för troligt att de diskursiva föreställningarna fått visst genomslag och blivit delvis fixerat då de inkorporerats i och gett upphov till politiska beslut.

6 Avslutning

Jag har nu presenterat resultaten av analysen samt diskuterat och problematiserat dessa och skall i denna uppsatsens avslutande del sammanfatta studiens slutsatser samt ge förslag på fortsatt forskning. Studiens mest centrala slutsatser kan sammanfattas som följer:

- Två kollektiva identiteter konstrueras i den franska offentliga slöjdiskursen
- De två identiteterna – Muslimerna och Republiken – konstrueras, genom simultana processer av differentiering och ekvivalering, som varandras motsatser och tillskrivs olika karakteristika
- Muslimerna konstrueras som en icke-fransk kollektiv identitet som förknippas med omoderna, icke-franska traditioner och praktiker såsom slöjbärande och att låta skägget växa. Vidare konstrueras gruppen som anti-demokratisk, ovillig att integreras in i det franska majoritetssamhället, oupplyst samt som en grupp med kopplingar till politisk-religiösa och sekteristiska rörelser. Identiteten avgränsas även geografiskt och som hemmahörande i förorter och problemområden.
- Republiken representerar majoritetssamhället och konstrueras å sin sida som modern, upplyst, demokratisk, sekulariserad, tolerant samt som värnande om den franska kulturen och vissa ”goda” värden såsom frihet och jämlikhet.
- Republiken tycks vara en hegemon aktör som tas för givet i diskursen och som konstrueras som ”Vi”. Muslimerna konstrueras omvänt som ”Dem”.
- Eftersom identitetskonstruktioner och maktrelationer konstrueras samtidigt leder detta till att en social ordning befästs i diskursen, där Muslimerna konstrueras som underlägsna majoritetssamhället, Republiken.

Genom dessa slutsatser har studien tagit ett steg mot att förstå hur en uppdelning och kategorisering av de franska medborgarna sker i den franska offentliga slöjdiskursen och politiken. Jag menar att det vidare vore intressant att vidga perspektivet och undersöka huruvida det existerar konkurrerande diskurser som utmanar denna konstruktion. Det vore även intressant att studera hur människor som konstrueras att tillhöra någon av identiteterna själva identifierar sig.

Referenser

Primärmaterial

- Assemblée Nationale, no 1275a. Tome I, 2ème partie. Debré, Jean-Louis, 2003. "Rapport fait au nom de la mission d'information sur la question du port des signes religieux à l'école". [elektronisk] Hämtad från: assemblee-nationale.fr 2012-05-01
- Assemblée Nationale, no 1275b. Tome II, 1ère partie. Debré, Jean-Louis, 2003 "Rapport fait sur la question du port des signes religieux à l'école". [elektronisk] Hämtad från: assemblee-nationale.fr 2012-05-01
- Assemblée Nationale, no 2646. Poletti, Bérengère, 2010. "Rapport d'information fait au nom de la délégation aux droits des femmes et à l'égalité des chances entre les hommes et les femmes sur le projet de loi interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public (no 2520)". [elektronisk] Hämtad från: assemblee-nationale.fr, 2012-04-27
- Assemblée Nationale, no 2648. Garraud, Jean-Paul, 2010. "Rapport fait au nom de la commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l'administration générale de la République sur le projet de loi (no 2520), interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public". [elektronisk] Hämtad från: assemblee-nationale.fr, 2012-05-10
- Fillon, François, 2004. "Circulaire no 2004-084 du 18-5-2004: Enseignement élémentaire et secondaire. Respect de la laïcité". *Journal Officiel du 22-5-2004*. [elektronisk] Hämtad från: education.gouv.fr, 2012-04-27
- Fillon, François, 2011. "Circulaire du 2 mars 2011 relative à la mise en œuvre de la loi no 2010-1192 du 11 octobre 2010 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public". [elektronisk] Hämtad från: legifrance.gouv.fr, 2012-05-02
- Lag 2004-228. "Loi no 2004-228 du 15 mars 2004 encadrant, en application du principe de laïcité, le port des signes ou de tenues manifestant une appartenance religieuse dans les écoles, collèges et lycées publics". [elektronisk] Hämtad från: legifrance.gouv.fr, 2012-05-02
- Lag 2010-1192. "Loi no 2010-1192 du 11 octobre 2010 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public (1)". [elektronisk] Hämtad från: legifrance.gouv.fr, 2012-05-02
- Sénat, no 698. Hummel, Christiane, 2010. "Rapport d'information de Mme Christiane Hummel, fait au nom de la délégation aux droits des femmes". [elektronisk] Hämtad från: senat.fr, 2012-05-03

Stasi, Bernard, 2003. "Commission de reflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République". [elektronisk] Hämtad från: ladocumentationfrancaise.fr, 2012-05-07

Sekundärmaterial

- Baubérot, Jean, 2009. "Laïcité and the Challenge of 'Republicanism'". *Modern and Contemporary France*, vol 17, nr 2, s. 189-198
- Bergström, Göran – Boréus, Kristina, 2005. "Diskursanalys" i Bergström, Göran – Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur
- Billig, Michael, 1995. *Banal Nationalism*. London: Sage Publications Ltd.
- Boréus, Kristina, 2006. *Diskrimineringens retorik – En studie av svenska valrörelser 1988-2002*. SOU 2006: 52. Stockholm: Statens offentliga utredningar
- Dyrberg, Torben Bech, 1997. *The Circular Structure of power – Politics, Identity, Community*. London: Verso
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Gaspard, Françoise – Khosrokhavar, Farhad, 1995. *Le foulard et la République*. Paris: Éditions La Decouverte
- Joppke, Christian, 2009. *Veil – Mirror of Identity*. Cambridge: Polity Press
- Jørgensen, Marianne W – Phillips, Louise J, 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publications Ltd.
- Klausen, Jytte, 2005. *The Islamic Challenge – Politics and Religion in Western Europe*. Oxford: University Press
- Laclau, Ernesto – Mouffe, Chantal, 1985. *Hegemony and Socialist Strategy – Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso
- Laclau, Ernesto, 1994. "Introduction" i Laclau, Ernesto (edt.). *The Making of Political Identities*. London: Verso
- Le Monde, 2011:a. "Loi sur le voile integral: une trentaine de femmes verbalisées en un mois". *Le Monde*, 2011-05-11 [elektronisk] Hämtad: 2012-05-07
- Le Monde, 2011:b. "La loi interdisant le port du voile intégral diversement appliquée", *Le Monde*, 2011-04-11 [elektronisk] Hämtad: 2012-04-27
- Lenard, Patti Tamara, 2010. "What Can Multicultural Theory Tell Us about Integrating Muslims in Europe?". *Political Studies Review*, vol. 8, s. 308-321
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Studentlitteratur
- Marshall, Catherine – Rossman, Gretchen B., 1999. *Designing Qualitative Design*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- McGoldrick, Dominic, 2006. *Human Rights and Religion – The Islamic Headscarf Debate in Europe*. Oxford: Hart
- Mouffe, Chantal, 2005. *The Democratic Paradox*. London: Verso

- Mushaben, Joyce Marie, 2005. "More than just a Bad-Hair Day – The Headscarf Debate as a Challenge to Euro-National Identities" i Henke, Holger (edt.). *Crossing Over – Comparing Recent Migration in the United States and Europe*. Lanham: Lexington Books
- Mörkenstam, Ulf, 1999. *Om "Lapparnas privilegier" – Föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*. Stockholm: Stockholms Universitet
- Neumann, Iver B., 2003. *Mening, Materialitet, Makt – En introduktion till diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Norstedts Franska Ordbok, 2011, "verlan". Norstedts Ordbok
- Norval, Aletta J., 1994. "Social Ambiguity and the Crisis of Apartheid" i Laclau, Ernesto (edt.). *The Making of Political Identities*. London: Verso
- Phillips, Nelson – Hardy, Cynthia, 2002. *Discourse Analysis – Investigating Processes of Social Construction*. London: Sage Publications Ltd.
- Thor, Ylva, 2011. "Sverige är ett delat land" – *En analys av identitetskonstruktioner i Folkpartiet liberalernas utanförskapsdiskurs*. Kandidatuppsats. Lunds Universitet: Statsvetenskapliga Institutionen
- Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara – Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber AB
- Tissot, Sylvie, 2011. "Excluding Muslim Women: From Hijab to Niqab, from School to Public Space". *Public Culture*, vol. 23, nr. 1, s. 39-46
- Weil, Patrick, 2004. "Lifting the veil of ignorance". *Progressive Politics*, vol. 3, nr. 1, s. 16-22

Bilaga 1.

Samtliga citat är översatta i samarbete med Johanna Petersson och Alexandre Gerey

(1) ”Efter att ha lyssnat på allas åsikter, bedömer kommissionen att frågan inte längre gäller samvetsfriheten utan den allmänna ordningen. Situationen har förändrats de senaste åren. Spänningar och sammandrabbningar på grund av religiösa frågor har blivit alltför frekventa i skolorna. Undervisningens normala förlopp kan inte längre garanteras. Ett socialt tryck utövas på unga, minderåriga flickor för att förmå dem att bära religiösa symboler. Familjen och samhället påtvingar dem ibland val som inte är deras egna. Republiken får inte längre vara dövd inför dessa unga flickors nödrop. Skolan måste förbli en plats för frihet och emancipation för dem.”

(2) ”Att dölja ansiktet är ett hot mot de minimikrav man förväntas uppfylla i det samhällsliga livet. Det placerar dessutom de berörda personerna i en situation av exklusion och underlägsenhet som är inkompatibel med de principer om frihet, jämlikhet och mänsklig värdighet som den franska Republiken värnar.

I Frankrike täcker man inte ansiktet. Eftersom Republiken grundar sig på enighet kring gemensamma värden och på visionen om ett delat öde, kan praktiker som leder till exklusion och avståndstagande ej accepteras, oavsett omständighet eller hur de tar sig uttryck”

(3) ”Det är uppenbart att det finns fler problem med slöjbarande i vissa högstadieskolor och gymnasieskolor i förorten än i gymnasieskolan Henri IV”

(4) ”När elever från Seine-Saint-Denis åker till Paris säger de att de åker till *les «Céfrans»*. De känner inte att de bor i Frankrike.”

(5) ”Att tolerera att kvinnor täcker ansiktet i det offentliga rummet är detsamma som att godta ett oacceptabelt förnekande av våra demokratiska och republikanska värden.”

(6) ”Slöjan är mer än ett handikapp, den stänger vägen till integration, det vill säga möjligheten att bli en fransk medborgare och att fylla en funktion som fransk medborgare”

(7) ”Att täcka ansiktet i det offentliga rummet: ett förnekande av Republikens viktigaste värden”

(8) ”vi har förstått att en del unga män låter skägget växa av religiösa skäl [...], det kan också bli ett tecken på motstånd mot integration, sekularisering och Republiken.”

(9) ”Det gäller att vara klarsynt: ja, extremistiska grupper verkar i vårt land med syfte att testa Republikens motståndskraft och att få vissa unga att förkasta Frankrike och de franska värdena.”

(10) ”Slöjfenomenet är ingenting annat än en konsekvens av islamisternas rekrytering i socialt mycket utsatta områden.”

(11) ”Sektaristiska rörelser verkar i vårt land med syfte att splittra det offentliga rummet och försöka skapa en rekryteringsbas för bakåtsträvande idéer.”

(12) ”Praktiken att bära slöja i skolan är ett nytt fenomen. Det dök upp i den muslimska världen samtidigt med framväxten av radikala politisk-religiösa rörelser under 1970-talet och manifesterades i Frankrike först i slutet av 1980-talet.”

(13) ”Den franska republiken är uppbyggd kring principen om *laïcité*. Alla demokratiska stater respekterar samvetsfriheten och principen om icke-diskriminering och förespråkar olika former av åtskillnad mellan politik och religion. Men Frankrike har utnämnt sekularisering [*laïcité*] som ett av sina mest fundamentala värden. Principen är idag föremål för en utbredd konsensus i vårt land: alla värnar om den.”

(14) ”Med utgångspunkt i de mest fundamentala texterna i vårt rättssystem, bekräftar detta beslut sitt stöd för republikens nationella värden såsom värdighet, frihet, jämlikhet och broderskap samt fastslår att praktiken att bära heltäckande slöja strider mot de republikanska värdena.”

(15) ”Skolans uppgift är att förmedla Republikens värden, såsom alla människors lika värde, jämlikhet mellan kvinnor och män samt var och ens rätt att själv välja hur man vill leva sitt liv.”